

JAARBOEK
VOOR
MUNT- EN
PENNINGKUNDE

69
1982

KONINKLIJK NEDERLANDS GENOOTSCHAP
VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE
AMSTERDAM

Commissie van redactie

Prof. dr. H. Enno van Gelder, Zeist
Drs. G. van der Meer, 's-Gravenhage
Drs. A. T. Puister, Wassenaar
Dr. H. J. van der Wiel, Gouda
E. J. A. van Beek, Oud Ade

OVER HERKOMST EN DATERING VAN DE VALSE NEDERLANDSE DUKATEN MET "TOA"*

door Arent Pol

In de jaren vijftig en zestig verwierf het Koninklijk Penningkabinet in Den Haag enkele oude vervalsingen van Nederlandse gouden dukaten met uitéénlopende jaartallen: 1704-1707-1773-1777-1896¹. Deze stukken hadden alle met elkaar gemeen, dat het omschrift op de voorzijde eindigde op TOA, in plaats van de afgekorte provincienaam zoals die op de originelen steeds staat vermeld. Dat de aanduiding TOA bij al deze vervalsingen voorkwam, wees erop dat deze nabootsingen uit dezelfde bron moesten komen.

Opmerkelijk was daarbij de grote spreiding van de jaartallen — dat vervalers twee eeuwen lang hetzelfde voorbeeld zouden handhaven en bovendien dezelfde afwijking consequent zouden volhouden, is onwaarschijnlijk. De suggestie, dat daarom al het materiaal ongeveer in dezelfde tijd gemaakt zou zijn, was dan ook wel verdedigbaar². Toen enkele jaren geleden een voorzijde-stempel voor een dergelijke valse dukaat (met jaartal 1747) kon worden gekocht, rees opnieuw de vraag van plaats en tijd van vervaardiging van de serie. Nadere informatie leerde, dat een deel van de dukaten afkomstig was uit de omgeving van Aleppo-Damascus-Beiroet; waar de andere exemplaren en de stempel oorspronkelijk vandaan kwamen, bleef onbekend³. Het Nabije Oosten als mogelijke plaats van vervaardiging leek heel plausibel, omdat het voorbeeld daar wel bekend was. In de 17e en 18e eeuw zijn naast diverse andere Nederlandse muntsoorten ook wel dukaten door de handel in de Levant terechtgekomen. Het massaal nabootsen van uitheemse goudstukken is daar niet ongewoon geweest, getuige de talloze imitaties van Venetiaanse dukaten⁴.

* Met dank voor hulp en suggesties aan: mw. A. de Bruine en drs L. J. Bijl (Gerechtelijk Laboratorium, Rijswijk), dr P. L. Gupta, dr D. Handa, J. Leyten, J. Lingen, dr H. J. van der Wiel.

1. Zie jaarverslag Kon. Penningkabinet (1950) 83, (1965), 193-197, (1968) 212, (1976) 163; auctie 247 Jacques Schulman N.V., Amsterdam 7 mei 1968 no 248.
2. Dr H. Enno van Gelder in het jaarverslag Kon. Penningkabinet (1965) 193 en in een brief dd. 5 maart 1970 van Kon. Penningkabinet aan dr Devendra Handa, die zijn mening overneemt; ook H. J. van der Wiel, Dukaten en dubbele dukaten van Utrecht, *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 62/64 (1975/1977) 63-114, speciaal p. 71 sluit zich hierbij aan.
3. Deze informatie dank ik aan de heer J. Schulman, via wiens munthandel deze TOA-dukatens en de stempel werden verworven. De stempel was door hem van een Engelse collega gekocht.
4. H. E. Ives, *The Venetian gold ducat and its imitations*, New York 1954: Numismatic Notes and Monographs 128.

Een nauwkeuriger bepaling van herkomst en datering leek niet mogelijk, totdat in 1977 kennis kon worden genomen van de bespreking door Handa van een Indiase penning, aanwezig in een partikuliere collectie in Sardarshahr⁵. Het bleek te gaan om een stuk met het jaartal 1707, dat sterke gelijkenis vertoonde met de valse dukaten. De penning droeg dezelfde voorstellingen en ook de aanduiding TOA, maar was in brons uitgevoerd en de Latijnse tekst op de keerzijde was vervangen door een spreuk in het Gurumukhi!

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ	l Om̐ (Kāra) Sati n (ā)
ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ	ma Karatā p(u) ra
ਨਿਰਭਉ	kha nirabhau
ਨਿਰਵੈਰ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ	nira v (ai) ra a
ਅਜਨੀ ਸਭਗੁਣ ਪ੍ਰਸਾਦਿ	Kā la m(ū) rati
	aj(ū)nī S(ai) bha (m̐)
	g (u) ra p(r) a sā di

Dit begin-aphorisme van het Sikh-geschrift *Japuji-Sahib*, deze geloofsbelijdenis, betekent zoveel als: "God is één, waarachtig van naam, de eerste schepper, de enige doener, de angstloze, de wraakloze, van tijdoverbruggende persoonlijkheid, de onvernietigbare en onsterfelijke zelfschijnende"⁶. Vanwege de combinatie van het Gurumukhi, de *Japuji Sahib* en het jaartal 1707, associeerde Handa de penning met de goeroe Gobind Singh, de toen levende 10e leraar van de Sikhs. Hij bracht het stuk in verband met het bezoek van de goeroe aan Agra in augustus 1707. De penning zou volgens Handa bij die gelegenheid gemaakt moeten zijn door de Nederlandse VOC-dienaren, die op dat moment in Agra kantoor hielden.

5. D. Handa, A unique bilingual commemorative medal, *Panjab University Research Bulletin, Arts* 3 (1972) 99-101.
6. Voor verdere informatie over dit ochtendgebed van de gelovige Sikh en de plaats van deze Mul Mantra in de *Japuji Sahib*, zie:
 - W. H. McLeod, *Guru Nanak and the Sikh religion* (Oxford 1968) 148 en 163-164
 - W. H. McLeod, *Early Sikh tradition. A study of the Janam-sakhis* (Oxford 1980) 286-288, Appendix 7
 - S. Singh Kohli, *Outlines of Sikh thought* (New Delhi 1978²) 16-22.

Dat er enig verband bestond tussen de penning en de valse dukaten werd door Handa bestreden, omdat de penning van brons was en de valse dukaten van goud; de aanduiding TOA zag hij aan voor een normale, afgekorte Nederlandse provincienaam. Sinds 1977 zijn mij nog een vijftal van deze valse dukaten bekend geworden. Van drie stuks is de herkomst onbekend⁷, de twee andere zijn afkomstig uit India. Eén werd te koop aangeboden door een inwoner van New Delhi⁸, de andere werd door een Engelse handelaar gekocht van iemand uit Zuid-India in een partij Zuid-Indiase goudstukken⁹.

De gouden dukaat werd in 1586 in de Republiek der Verenigde Nederlanden ingevoerd¹⁰. Dit munttype werd geslagen in navolging van de Hongaarse goudgulden of dukaat. Aan deze muntsoort ontleende de Nederlandse dukaat de massa van 3.50 gram en een deel van de voorstelling, namelijk de geharnaste figuur op de voorzijde. Op het Hongaarse voorbeeld stond de heilige koning Ladislaus, gekroond, in harnas en met rijksappel en hellebaard.

Bij gebrek aan een landsheer na de opstand tegen koning Philips II van Spanje, werd op de Nederlandse dukaat een anonieme ridderfiguur geplaatst, voorzien van een zwaard en een pijlenbundel. Dit laatste was een symbool voor de in de opstand samenwerkende provincies; deze samenwerking werd ook nog aangeduid door het opschrift CONCORDIA RES PARVAE CRESCUNT (Eendracht maakt kleine dingen groot), de wapenspreuk van de Republiek.

Het opschrift eindigt steeds met een afkorting van een gelatiniseerde provincienaam. De Republiek was een losse federatie van provincies, waarvan de leden op eigen gezag en in eigen naam munten sloegen. De dukaat werd overal aangemunt met hetzelfde algemene type, maar de provinciale soevereiniteit werd tot uitdrukking gebracht door de plaatsing van de eigen provincienaam op de munt. Zo komen de volgende aanduidingen op de Nederlandse dukaten voor: HOLLANDIA, WESTFRISIA, ZELANDIA, TRAIECTUM, GELRIA, TRANSISSULANIA, FRISIA. De keerzijde-voorstelling van de Nederlandse dukaat is niet ontleend aan het Hongaarse voorbeeld, maar is van eigen vinding. In een versierd compartiment staat de tekst MONETA ORDINUM PROVINCiarum FOEDERatarum BELGICarum AD LEGem IMPerii (Munt van de Staten der Verenigde Nederlandse Provincies, volgens de wet des Rijks). Met "Rijk" is het Duitse Rijk bedoeld en daarmee wordt gerefereerd aan de daar geldende muntvoet van de dukaat.

7. – dukaat 1811: Van der Wiel (1975/1977) 71 [hier no l].

– dukaat 1701: foto-archief Kon. Penningkabinet [hier no b].

– dukaat 1700: prijslijst 2 J. B. Westerhof, Sneek, november 1981 no 530 [hier no a].

zie ook het overzicht op pag. 133.

8. – dukaat 1707: brief dd. 19 februari 1980 van de heer Balbir Singh aan Kon. Penningkabinet [hier no f].

9. – dukaat 1702: mededeling van dr H. J. van der Wiel [hier no c].

10. H. E. van Gelder, *Geschiedenis van de dukaat, Muntverslag over het jaar 1949* ('s-Gravenhage 1951) 44-50; H. E. van Gelder, *De Nederlandse munten* (Utrecht/Antwerpen 1980) 90-91.

Vanaf eind 16e eeuw geslagen, ging de vervaardiging van de gouden dukaat na 1806 in de eenheidsstaat door – de meest recente gouden dukaat van het Koninkrijk der Nederlanden dateert van 1978. Het munttype bleef gedurende die drie eeuwen in hoofdzaak ongewijzigd. Er is wel een drietal gevallen waarin om principiële redenen van het type is afgeweken, maar deze zijn voor dit verhaal van geen belang¹¹. Daarnaast zijn er vijf veranderingen, die slechts neerkomen op het aanpassen van de tekening der beelden naar aan de smaak van de tijd. Bijna een eeuw lang bleef de uitvoering overal vrijwel geheel gelijk (I), waarna een periode van experimenten aanbrak.

Holland en Westfriesland sloegen in 1672-1716 resp. 1684-1705 dukaten met een andere tekening van ridder en versiering van het tekstcompartiment: de helm zit vast op het harnas gemonteerd en de benen staan dicht bij elkaar waardoor er geen tekstdelen meer tussen de voeten geplaatst zijn en de versiering vertoont meer krullen (II). In de tijdelijke Hollandse munt te Amsterdam week men in 1673 hiervan nog iets af door de ridder een sjerp te geven en pluimen op zijn helm te plaatsen, samen met een geheel gewijzigde cartouche; Overijssel volgde in 1676-1678 dit voorbeeld (III). Na (II) werd in Holland 1709-1715, Zeeland 1690-1701 en Westfriesland 1712-1719 nog een andere versiering op de keerzijde gebruikt, een bladerornament (IV). Hierna gingen alle provincies – zij het op verschillende tijdstippen – over op de laatste versie, nl. ridder met pluimen en sjerp, vierkant met weer een ander bladornament (V): Holland in 1718, Westfriesland in 1725, Gelderland in 1731, Overijssel in 1733, Utrecht in 1741 en Zeeland pas in 1749.

11. De afwijkingen zijn om politieke redenen aangebracht:

- 1° de in de rijkssteden Nijmegen, Deventer, Kampen en Zwolle geslagen stukken waarop in plaats van de anonieme ridderfiguur met zwaard en pijlenbundel de geharnaste keizer met scepter en rijksappel figureert;
- 2° de onder koning Lodewijk Napoleon (1806-1810) vervaardigde dukaten met diens kop in plaats van de tekst op de keerzijde;
- 3° de na 1816 geslagen dukaten waarop de tekst der keerzijde werd aangepast aan de veranderde staatsinrichting door *MONETA ORDINUM PROVINCiarum FOEDERatarum BELGicarum AD LEGEM IMPERII* (munt van de Verenigde Nederlandse provincies naar de wet des Rijks) te vervangen door *MONETA AUREa REGni BELGII AD LEGEM IMPERII* (gouden munt van het Koninkrijk der Nederlanden naar de wet des Rijks); ook is bij deze groep de afgekorte provincienaam op de voorzijde weggelaten.

I, type 1586
alle provincies

II, type 1672
Holland 1672-1716
Westfriesland 1684-1705

III, type 1673
Holland 1673
Overijssel 1676-1678

IV, type 1690
Zeeland 1690-1701
Holland 1709-1715
Westfriesland 1712-1719

V, type 1718
alle provincies

Dan nu de valse dukaten zelf. In onderstaand overzicht is achtereenvolgens aangegeven:

jaartal	soor voorwerp	gewicht	gehalte	stempelstand	randing	diverse opmerkingen	herkomst	huidige verblijfplaats (collectie).
a 1700	dukaat	2,95	990	12	geen			Leyten
b 1701	dukaat							onbekend
c 1702	dukaat	3,44		12	geen	gemonteerd!	India	vdWiel
d 1704	dukaat	3,04	985	12	kartel			KPK
e 1707	dukaat	6,09	1000	12	geen	gemonteerd?		KPK
f 1707	dukaat	ca. 4½		12		gemonteerd!	India	Singh
g 1707	penning	4,1				brons	India	Dugar
h 1747	stempel					ijzer, hoogte 25 mm		KPK
i 1773	dukaat	2,57	845	11	kartel	gemonteerd!		KPK
j 1777	dukaat	2,70	945	12	kartel			KPK
k 1777	dukaat	3,00	940	12	kartel			KPK
l 1811	dukaat							onbekend
m 1895	dukaat	3,45	985	12	kabel			KPK
n 011	dukaat	3,05	995	12	kabel			KPK

De tekening van de ridder is soms heel aardig getroffen (b c h k m) en in andere gevallen tamelijk misvormd (g j n). Op geen van de stukken ontbreekt de sjerp van de ridder; het uiteinde ervan is steeds op dezelfde manier weergegeven, namelijk als een soort schapeschaar.

Verschillen zijn te vinden in de helm en de bedekking daarvan: één type helm heeft steeds een pluim of een pluim voorstellende stippen (b j k m), terwijl een ander type alleen maar stipjes op nek en achterhoofd heeft en waarbij de pluim vervangen is door een kroontje of iets dergelijks (a d e f g h). Bij een aantal stukken staat achter het omschrift een ster (a b c d e f h k) en bij één ervóór (g), terwijl er op twee slechts een punt staat (i m) en op de beide overige niets van dien aard te zien is (j n). Ook is er wat variatie in de pijlenbundels: behalve dat op twee exemplaren het lint ontbreekt (h i), is dat vooral te zien aan de pijlen die uit losse streepjes bestaan (g h i), of streepjes met stippen zijn (a b c d e f k m), danwel streepjes met een dwarslijn vertonen (j n).

a

b

c

d

e

g

h

i

j

k

m

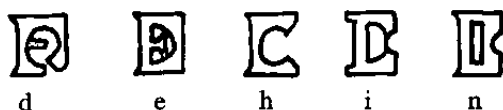

n

	1701	1777	1896	1700	1702	1704	1707	1707	1707	1747	1773	1777	011	1811
helm met pluim	b	k	m									j		onbekend
pijlen met stippen	b	k	m	a	c	d	e	f						
"muntteken" ster	b	k		a	c	d	e	f	g	h				
helm met kroon				a	(c)	d	e	f	g	h	(i)			
losse pijlen									g	h	i			
id. zonder lint										h	i			
"muntteken" punt			m								i			
dikke ridder									g			j	n	
pijlen met dwarslijn												j	n	
zonder "muntteken"												j	n	
IOA												j	n	

Veel verband is er tussen al deze varianten niet te ontdekken – hooguit kan men zeggen, dat (j n) samen meermalen afwijken van de rest. Aangezien stempelkoppelingen niet voorkomen, kunnen er ook op die manier geen samenhangen worden aangetoond¹². Wel is duidelijk, dat bij de fabricage van de stempels gebruik is gemaakt van letterponsoenen. Op één en dezelfde dukaat is een bepaalde letter steeds van dezelfde vorm en heeft steeds dezelfde gebreken; vooral de letter E is daarvan een goed voorbeeld.

Of het gebruik van dezelfde letterponsoenen zich ook heeft uitgestrekt tot méér dan één stempel, heb ik niet kunnen vaststellen. Wel is bij een drietal dukaten grote overeenkomst te ontdekken (b k m). De letters E, F, L en T op die exemplaren zijn steeds opgebouwd met kleine deel-ponsoentjes. Ook heeft iedere letter R een te korte rechterpoot en zit onderaan de linkerpoot van de letter M een schreefje; het schelpje midden boven de ornamenten op de keerzijden is altijd hetzelfde van vorm. Tenslotte valt op, dat er tussen allerlei letters vaak kleine stipjes zitten bij deze drie munten, hetgeen op de andere stukken niet voorkomt. Zeer waarschijnlijk stammen deze dukaten met de jaar-

12. Dukaat (f) is mogelijk geslagen met dezelfde stempels als dukaat (e). Omdat ik van eerstgenoemde dukaat slechts een gebrekkig potlood-krassel zag (in brief van Singh dd. 19 februari 1980), kon e.e.a. niet met zekerheid worden vastgesteld; plaatsing en formaat van alle onderdelen van de beeldenaar op voor- en keerzijde zijn echter sterk gelijkend.

tallen 1701, 1777 en 1896 dan ook uit dezelfde werkplaats, of zijn zij zelfs van één hand. In ieder geval vertonen zij een dergelijke samenhang, dat onmiddellijk duidelijk is dat de jaartallen die deze munten dragen, nooit de echte datum van vervaardiging geweest kan zijn. Deze drie zijn niet verspreid over twee eeuwen gemaakt, maar vrijwel tegelijkertijd!

Vergelijking van de verschillende versies van de Nederlandse gouden dukaat met de TOA-dukaten, maakt onmiddellijk duidelijk dat de vervalsingen alle gemaakt zijn naar voorbeeld van (V), een vaststelling die van belang is voor de datering van de valse dukaten. Holland is in 1718 de eerste provincie waar men de modernere tekening gaat gebruiken, Westfriesland volgt in 1725, de andere provincies komen nog weer wat later. Hieruit blijkt zonneklaar, dat de valse dukaten, ook die met de jaartallen 1700-1701-1702-1704-1707, onmogelijk vóór 1718 gemaakt kunnen zijn. Behalve dit en de al eerder ter sprake gekomen drie exemplaren van wellicht dezelfde hand (b k m), zijn er nog meer goede redenen om ook de andere jaartallen te wantrouwen. Van Gelder suggereerde al, dat de vervalsingen veel later gemaakt werden dan de jaartallen aangeven ("vroeg 19e eeuw?"), hetgeen nu verder aannemelijk gemaakt kan worden. Zo zijn van de negen TOA-dukaten die ik kon bestuderen, zes stuks van een randing voorzien. In de Nederlanden begon men pas rond 1750 met het randen van gouden munten en ook bij dit aspect kan men gevoeglijk aannemen dat het op de echte munten aan de vervalsing is voorafgegaan.

De vraag waar en wanneer deze valse dukaten dan wel gemaakt zijn, kan naar mijn mening beantwoord worden met: India, 18e eeuw. Dat het in dit land geweest is, meen ik te mogen concluderen uit het feit dat dit de herkomst is van een tweetal van de dukaten en de verblijfplaats van de penning, en uit de combinatie op de penning van het dukatentype met het Gurumukhi-citaat uit de *Japuji Sahib*. Het tijdstip van vervaardiging moet dan wel na 1800 liggen. In de Nederlanden voor het eerst rond 1750 toegepast, schijnt het randen van munten in India pas een halve eeuw later gewoonte te zijn geworden¹³. Een bevestiging van dit "vroegst mogelijke moment van aanmaak" vindt men in de gebruikte munttechniek. Het valt op dat de TOA-dukaten regelmatig van vorm zijn, steeds mooi rond plat en overal even goed uitgemunt terwijl dubbelslagen niet voorkomen, dat zij scherpe kanten hebben – kortom, de stukken zien eruit alsof ze machinaal zijn vervaardigd¹⁴. De regelmaat in de stempelstanden en

13. F. Pridmore, *The coins of the British Commonwealth of Nations, 4: India, I: East India Company Presidency series c 1642-1835*, London 1974, 204, 208 en nrs. "Calcutta" 61 en 167; S. Lane-Poole, *The coins of the Moghul emperors of Hindustan in the British Museum*, London 1892: Catalogue of Indian coins in the British Museum 4, ciii.

14. Alleen dukaat (e) vormt hierop een uitzondering: het stuk is niet zo plat en niet precies rond. De munt is enigszins vaag en ziet eruit alsof hij gegoten is – dit kan echter ook veroorzaakt zijn doordat hij misschien als sieraad werd gedragen.

vooral de vorm van de stempel (let ook op de richtstreep!) sluiten iedere verdere twijfel uit. Muntpersen deden pas rond 1800 hun intrede in India¹⁵.

Evenals in het Midden-Oosten, was de gouden dukaat ook elders in Azië wel bekend. In de 17e en 18e eeuw hadden de Europese handelscompagnieën grote hoeveelheden edelmetaal nodig om hun aankopen in India te kunnen betalen – in ruiling tegen Europese of Aziatische goederen waren de Indiërs namelijk minder geïnteresseerd. De Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) voerde daartoe o.a. gouden dukaten vanuit Europa aan¹⁶. Daarnaast betrok zij goud uit Japan en Perzië. Uit laatstgenoemd land kwamen behalve inheemse goudstukken, ook veel Venetiaanse en wat Hongaarse dukaten¹⁷. Nederlandse dukaten worden niet met name genoemd, maar het is niet onmogelijk dat zij via Perzië in India terecht zijn gekomen.

Het is bekend, dat Nederlandse gouden dukaten in grote hoeveelheden naar de Oostzee-landen zijn uitgevoerd, waar zij zeer in trek waren bij kooplieden tussen Oostzee en Nabije Oosten, vooral Armeniërs en Joden. Men wist namelijk, dat de gouden dukaat in Perzië 2 kopeken méér opbracht¹⁸. In de eerste helft van de 19e eeuw kwamen er in ieder geval wel eens Nederlandse gouden dukaten in Noord-West India in de omloop voor, die daar werden aangeduid met *boodki*¹⁹. Van de niet-inheemse goudstukken in de Indiase circulatie zullen Venetiaanse dukaten het merendeel hebben uitgemaakt²⁰.

15. Pridmore, 1975, 204-205; dat in India munten nog heel lang met de hand werden geslagen, blijkt behalve uit Pridmore 1975, 6-7 en 124, ook nog uit een schilderij van A. W. Devis van ca. 1790: *Annual Report of the Ashmolean Museum, Oxford 1979-1980* (Oxford 1981) 33 plaat XI. Het Gurumukhi-schrift wordt voor het eerst op normale munten van de Sikhs aangetroffen in 1827: P. L. Gupta, *Coins* (New Delhi 1969) 135-137 en C. J. Rodgers, On the coins of the Sikhs *Journal of the Asiatic Society of Bengal* 50, 1881, 71-93.

16. K. Glamann, *Dutch-Asiatic trade, 1620-1740* (Copenhagen/The Hague 1958) 66-67.

17. J. B. Tavernier, *Les six voyages*, II (Paris 1678) 9.

18. J. P. Kilburger, Kurzer Unterricht von dem russischen Handel wie selbiger mit aus- und eingehenden Waaren 1674 durch ganz Rusland getrieben worden, *Magazin für die neue Historie und Geographie*, III (Hamburg 1769: A. F. Büsching ed.) 245-341, speciaal 319.

19. J. F. Shekleton, *Assay tables of Indian and other coins, gold and silver* (Calcutta 1868), 11.

20. Ives (1954) 29.

Het karakter van de TOA-nabootsing is nog onduidelijk. Het kan een gewone vervalsing zijn, die bedoeld was om onder de echte gemengd in omloop gebracht te worden. Een andere mogelijkheid is de zogenaamde juweliers-imitatie, die slechts een sieraadfunctie had²¹. Voor de circulatie bestemde vervalsingen moeten van mindere kwaliteit zijn dan het origineel (3,50 g, 98½ %), omdat anders de maker er geen profijt van zou hebben. De meeste TOA-dukaten beantwoorden wel aan die eis, maar één exemplaar is met 6,09 g véél zwaarder dan de echte²²! In het andere geval zou dat er minder toe doen, omdat sierstukken toch per gewicht worden verhandeld. Het vrij uniforme gehalte van 94 à 100 % – slechts één exemplaar van 84 % wijkt daar van af – wijst wel in deze richting. Daartegenover kan men stellen, dat het gehalte niet veel uitmaakt, omdat de Indiërs zeer bedreven waren in het hanteren van de toetssteen en ieder stuk zo controleerden. Vóór een sieraad-functie pleit, dat drie exemplaren duidelijke montagesporen vertonen en nog één andere misschien gemonteerd is geweest. Naar de betekenis van de penning kan men slechts gissen. Het zou een religieuze penning, een tempel-penning, kunnen zijn. Gewezen kan worden op een normale tempel-penning, die aan de voorzijde de eerste goeroe van de Sikhs vertoont in zittende houding en op de keerzijde een langere versie van dezelfde zinsnede uit de *Japuji Sahib* draagt²³.

21. Ives (1954) 29-31; Pridmore (1975) 227. Zie voor de betekenis van juwelen voor de Indiër ook A. H. Lloyd, Hoarding of precious metals in India, *Transactions of the International Numismatic Congress, London June-July 1936* (London 1938: J. Allan ed.) 427-438, speciaal pp 433-437.
22. Het lijkt niet waarschijnlijk, dat dit stuk voor een dubbele dukaat (7,00 g, 27 mm) moest doorgaan, aangezien de diameter van deze vervalsing nauwelijks groter is dan die van de andere vervalsingen: (e).
23. I. F. Brotman, *A guide to the temple tokens of India* (Los Angeles 1970) 144-145 no. G-2.

Summary

Provenance and dating of false Dutch ducats with "TOA". Twelve false gold ducats with dates ranging from 1700 to 1896, and a die for one of them dated 1747, all show the letters TOA in the space where, on the genuine Dutch ducats, the abbreviated name of a province is always found. Not until a bronze medal was discovered of the same type as the false ducats (also with TOA), could place and period of production of these imitations be established. The reverse of the medal shows a legend in *Gurumukhi*.

The type of the Dutch ducats remained virtually unchanged from its introduction in 1586 onwards. The only changes were stylistic ones, made at the end of the 17th and the beginning of the 18th century, to adapt the design to contemporary taste. The last of these variations was adopted by the various provinces at different dates; the province of Holland was the first in 1718.

There is a strong similarity between some of the false ducats. It therefore seems very probable that they were struck at the same time, in spite of the widely varying dates on the coins. It is clear that false ducats bearing dates before 1718 must have been struck after that year, as their design conforms to that of a prototype first adopted in 1718.

The provenance of some of these false ducats and of the medal, as well as the combination of the TOA obverse with the *Gurumukhi* reverse of the latter, all point to India as place of production. The coins must be dated to the 19th century, as they were struck mechanically and were provided with a milled edge, which only became usual in India after 1800.

The possibility exists that these imitations were made for introduction into the coin circulation; more probably, however, they were meant to be used in jewelry. The medal may have been a temple token.